

บ่มเพาะต้นกล้า เพื่อป่าต้นน้ำบ้านบ

เบญจมาศ โชติทอง
สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
benj@tei.or.th

ใครๆ ก็รู้ว่า
ปิง วัง ยม และน่าน

เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลลงมารวมกันเป็นแม่น้ำ
เจ้าพระยาที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ แต่จะมี
ใครสักกี่คนรู้ว่า วันนี้ ต้นน้ำเหล่านั้นยังสมบูรณ์ดี
หรือเปล่า

ในช่วงปิดเทอมนี้ เยาวชนต้นน้ำน่านได้มีโอกาสร่วม
กิจกรรม “ต้นกล้า เพื่อป่าต้นน้ำ” ซึ่งสถาบันสิ่งแวดล้อม
ไทย ร่วมกับโรงเรียนต่างๆ ในอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
ได้จัดขึ้น ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วน
จังหวัดน่าน บริษัทวอลโว่ คาร์ ประเทศไทย จำกัด บริษัท
มิตซูบิชิ จำกัด (มหาชน) และอีกหลายหน่วยงาน โดยมี
ผู้ใหญ่และเยาวชนรุ่นพี่ๆ ได้ร่วมถ่ายทอดข้อมูลให้เห็นถึง
การเปลี่ยนแปลงในซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำน่าน

เด็กๆ ได้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านการทำงานกลุ่ม ร่วมกัน
ศึกษาชุมชนห้วยแก้ว ซึ่งเป็นสถานที่จัดกิจกรรมนี้ มีการ
วาดแผนที่ชุมชน ทำให้รู้ว่า
มีทรัพยากรอะไร อยู่ที่ไหน
โดยผู้อาวุโสในชุมชนร่วม
ให้ข้อมูลเพิ่มเติม

ช่วยให้เด็กๆ ได้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า ปัจจุบันมีการตั้ง
บ้านเรือนกระจายสองข้างถนนที่ผ่านกลาง มีแม่น้ำสอง
สายไหลผ่าน มีป่าชุมชนอยู่ด้านทิศเหนือ แม้จะเป็นพื้นที่
ไม่มากแต่ก็มีความสมบูรณ์ ให้ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และ
ยังพบเห็นหมูป่า ไก่ป่า และตุ่น อยู่เสมอ พื้นที่ของชุมชน
ส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 70 เป็นไร่ข้าวโพด พื้นที่ที่
เหลือมีการปลูกข้าวไร่ เริ่มมีการขยายพื้นที่ปลูกยางพารา
และยังมีสวนลำไยเหลืออยู่บ้าง

แต่ในอดีต พื้นที่บริเวณแถบนี้เป็นป่าเกือบทั้งหมด มีสัตว์
ป่ามาก ชาวบ้านจึงทำ “แฮ้ว” ด้วยการขุดเชือกเป็นบ่วง
ใช้ดักสัตว์ที่ลงมากินน้ำในลำห้วย

เมื่อได้กลับมาสำรวจพื้นที่เกษตรของชุมชนอย่างจริงจัง
ก็พบว่ามีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กันมาก มีการใช้
สารเคมีฆ่าหญ้าและปุ๋ยเคมีมาก เด็กบางคนเล่าให้ฟังว่า
เคยลงไปเล่นน้ำแล้วเกิดอาการคัน จึงไม่กล้าลงไปอีกเลย

อีกตัวอย่างการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์ลุงสอน ซึ่งเป็นเจ้าของสวนผสมผสาน 10 ไร่ มีทั้งปลูกข้าว ข้าวโพด สักระท้อน มะม่วง มีสระน้ำและพืชผักอีกหลายชนิด นอกจากช่วยสร้างรายได้ให้กับลุงสอนตลอดทั้งปี ยังทำให้ลุงสอนเป็นที่รักของคนแถวนั้น เพราะมักจะมิชของดีจากสวนไปฝากอยู่เสมอ และเริ่มชักชวนให้เพื่อนบ้านปลูกต้นไม้แซมไร่ข้าวโพดที่ละเล็กละน้อย

กิจกรรมสันตนาการถูกจัดสลับกับการเรียนรู้ โดยพี่เลี้ยงจากสภาเด็กและเยาวชนอำเภอสันติสุข เป็นแกนนำและยังทำหน้าที่ดูแลคอยน้องๆ เป็นอย่างดี จนสร้างความประทับใจให้ทั้งน้องๆ และผู้ใหญ่ที่ร่วมงานนี้ เยาวชนกลุ่มนี้ได้เป็นแบบอย่างที่ดี ช่วยหล่อหลอมและประทับใจประทับใจให้ทั้งน้องๆ เติบโตจากต้นกล้าเล็กๆ เป็นไม้ใหญ่ที่จะสร้างร่มเงาให้กับชุมชนได้ต่อไป

ท้ายสุด เด็กๆ แต่ละกลุ่มได้นำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ บางคน

สารภาพว่าเดิมต้องการมาร่วมกิจกรรม

ก็เพราะอยากสนุก ซึ่งก็ไม่ผิดหวังเพราะทั้งสนุก ได้ความรู้ และมีเพื่อนใหม่

อย่างที่น้องอนิรุทธิ์ ลินใจ นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนบ้านป่าแดด บอกว่า ...เด็กรุ่นใหม่อย่างเรามักจะได้เห็นแค่ภาพปัจจุบัน แต่วันนี้ เราได้เห็นภาพอดีตของผู้ใหญ่ชัดขึ้น จึงรู้ว่าชุมชนเรามีการเปลี่ยนแปลง หากเราไม่ช่วยกันภาพอดีตที่เป็นป่าต้นน้ำคงจะไม่เหลือ...

... ในการฟื้นฟูและจัดการพื้นที่ต้นน้ำแห่งนี้ คงจะไม่ปล่อยให้เป็นการละเลยของคนต้นน้ำนานเท่านั้น คนกลางน้ำและปลายน้ำอย่างคนกรุงเทพฯ ที่เป็นผู้ใช้น้ำและได้ประโยชน์ ก็ต้องหนุนเสริมกันด้วย ... วิลาวรรณ น้อยภาเจ้าหน้าที่สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มั่นใจว่าก้าวเล็กๆ ของการเรียนรู้วันนี้ จะได้รับการสนับสนุนให้เกิดการขยายผลในวันหน้า

ไม่ต่างจาก คุณณรินทร์ เหล้าอารยะ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ซึ่งได้กล่าวไว้สิ่งที่เด็กๆ ได้เรียนรู้ในครั้งนี้นี้ เราหวังว่าจะถูกส่งไปยังผู้ใหญ่ในครอบครัว นั่นเป็นสิ่งที่ทำได้เลย และได้ง่าย แต่หากจะมารอกฎระเบียบคงไม่ทัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องใหญ่ ยิ่งแก้ ยิ่งยุ่ง เพราะลืมนึกถึงที่คนอื่นเป็นต้นเหตุของปัญหาวันนี้ ได้เห็นเด็กรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ ทำให้มีความหวังมากขึ้นว่าป่าต้นน้ำแห่งนี้ จะคืนความสมบูรณ์ได้ โดยพวกผู้ใหญ่อย่างเราก็กำลังผลักดันให้มี “กองทุนต้นน้ำน่าน” ขึ้นมา เพื่อมาช่วยอีกแรงหนึ่ง